

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ТЕНДЕНЦІЇ

Г. П. Кривобороденко,
доктор економічних наук, професор
А. М. Антонюк,
аспірант, МАУП

Метою даної статті є відображення загального стану економіки України. Акцентовано увагу на окремих економічних показниках, які мають суттєве значення, та взаємозв'язок котрих має вирішальне значення в соціально-економічному розвитку країни. У висновку зазначено загальну динаміку економіки України та вказано на окремі її проблемні елементи.

Clause is executed in survey style, with the purpose to reflect the general condition of economy in Ukraine. It is brought to a focus to separate economic parameters which have essential value and which interrelation has crucial importance in system of development of the country. In a conclusion it is noted general dynamics of economy and it is specified its separate problem elements.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В Україні відбуваються важливі економічні процеси — за вісімнадцять років незалежності, після перехідної економіки держава спромоглася наблизити її до ринкової. У країні з'явилася відносно стабільна валюта, деякі об'єктивні економічні закони стали функціонувати як у західних індустріально-розвинутих країнах, почав збільшуватися середній соціальний шар, що свідчить про підвищення рівня життя, поживалося мале підприємництво. Але незважаючи на вищезазначене, можна помітити, що через низку факторів в період 2006 — 2008 рр. відбулися негативні процеси, що як наслідок мали інфляцію на рівні 18 — 22 %, значне підвищення цін на товари першої необхідності, підвищення цін на паливо і т. ін.

Розглядали дану тему такі науковці: Базилевич В., Базилук А. В., Коваленко О. С., Мандибура В. О., Довбенко М.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження полягає в тому, щоб дати оцінку сучасного соціально-економічного стану України шляхом проведення горизонтального та вертикального аналізів окремих показників: ВВП, індексу цін, індексу інфляції, грошової маси, рівня заробітної плати, рівня безробіття та ін.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Рух грошей у процесі розширеного суспільного відтворення утво-

рює грошовий обіг, який безпосередньо включає рух грошей на стадіях розподілу, обміну та опосередковано обслуговує процес виробництва та споживання і, отже, впливає на всі стадії суспільного відтворення.

За характером руху грошових коштів обіг грошей поділяється на фінанси, кредит та власне грошовий обіг.

Форма організації грошового обігу утворює грошову систему, яка дає можливість функціонувати фінансовій системі в країні. Ці форми визначає держава. Зокрема, держава визначає грошову одиницю, масштаб цін, види грошових знаків в обігу та порядок їх емісії, характер забезпечення грошей, форми безготівкового платіжного обігу і, отже, це дає змогу державі безпосередньо впливати на стан економіки. Одним з інструментів впливу є Закон України "Про ціни і ціноутворення" №508-ХІІ (508-12) від 03.12.1990р. Він, як і інші суб'єктивні економічні закони, повинен забезпечувати рівні можливості та умови для всіх суб'єктів економічної системи України.

Процес суспільного відтворення відбувається безперервно, тому безперервним є і рух грошей, що його обслуговує. Цей процес безперервного руху грошей між суб'єктами економічних відносин у суспільному відтворенні є грошовим обігом.

Грошовий обіг — явище макроекономічного порядку. Він обслуговує кругообіг усього сукупного капіталу суспільства на всіх стадіях суспільного відтворення: виробництві, розподілі, обміні і споживанні.

Завдяки авансуванню грошей на придбання засобів виробництва і оплати робочої сили капітал спрямовується у сферу виробництва і забезпечує виготовлення валового національного продукту. Через оплату виготовленої продукції та послуг гроші обслуговують реалізацію національного продукту і створення суспільного капіталу в грошовій формі. У процесі використання грошової виручки від реалізації продукції та послуг здійснюється розподіл вартості національного продукту між власниками факторів виробництва (кредиторами, акціонерами, найманими працівниками) та державою, якій належить установлювати податки. В усіх економічних суб'єктів формуються грошові доходи, за рахунок яких вони спрямовують капітал у сферу виробничого та особистого споживання. Таким чином забезпечується новий цикл суспільного відтворення. З цього ми бачимо, що, регулюючи вартість грошей, держава здатна контролювати загальний економічний стан у країні.

Основним органом впливу на грошовий обіг в Україні є Національний банк. НБУ має державну монополію на емісію грошей, здійснює управління грошовим обігом, регулює економічні процеси через механізми цього обігу. Згідно з чинним законодавством НБУ підзвітний лише Верховній Раді і Президенту [2]. Незалежність Національного банку України від уряду є необхідною передумовою проведення ним такої політики, що забезпечує стійкість національної валюти, її купівельну спроможність. На сьогодні його політика, внаслідок міжнародної економічної ситуації, та політичної нестабільності всередині України є неоднозначною й спричиняє певні дискусії щодо доцільності заниження вартості гривні.

Важливе місце у визначенні вартості гривні відіграє її забезпечення товаром, або "наповнення". Зміст забезпечення грошей товаром полягає в тому, скільки товару можна придбати на одну грошову одиницю. Адаже під час інфляційних процесів та інших кризових явищ спостерігається здешевлення грошей, зростають ціни, збільшується грошова маса і швидкість грошового обігу за рахунок збільшення грошової маси, а виробництво має тенденцію спаду.

Розглянемо показники ВВП України наведені в табл.1.

Як видно з таблиці 1, динаміка ВВП за останні десять років є дуже значущою. Власне з 93 365 млн грн. у 1997 р. ВВП зріс до 535 860 млн грн. у 2007 р., що складає 5,74 рази. Це свідчить про значне економічне зростання, оскільки крива, яка зображує кількість вироблених благ, стрімко зростає, як показано на рис 1.

На скільки реальним є збільшен-

Таблиця 1. Показники ВВП, млн грн.

місяці	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	5 920	6 544	8 017	9 934	13 616	14 128	15 021	19 099	24 278	29 844	44108
2	12 027	13 055	15 977	20 821	27 336	27 540	30 583	38 330	50 064	60 470	87392
3	18 728	20 871	24 980	32 309	39 201	44 132	51 535	64 115	79 356	102 027	133108
4	26 221	28 060	34 298	45 166	58 584	58 544	67 249	86 645	110 137	128 711	180617
5	33 219	35 700	44 341	57 871	74 688	75 624	85 758	109 870	140 601	166 587	232509
6	39 213	44 238	54 176	70 198	85 682	94 249	111 499	142 704	173 482	206 099	294496
7	47 596	52 500	66 349	87 441	111 225	112 818	125 642	169 120	213 934	253 715	354152
8	55 099	61 094	78 329	104 005	132 613	136 292	151 123	202 402	252 562	300 765	419522
9	65 289	73 146	91 809	121 436	144 681	159 316	187 080	242 708	297 584	350 558	490120
10	71 873	80 847	103 653	137 384	170 427	174 036	201 684	266 448	327 650	400 627	561112
11	80 078	90 752	116 504	154 046	188 548	192 659	226 338	297 789	363 163	452 939	630019
12	93 365	102 593	127 126	170 070	204 190	225 810	264 165	345 113	441 452	535 860	
Всього	93 365	102 593	130 442	170 070	204 190	225 810	267 344	345 113	441 452	535 860	

ня обсягів виробництва, можна судити, лише враховуючи дефлятор ВВП (індекс Пааше). Як відомо, ВВП — це макропоказник в грошовій формі, і тому на його значення та динаміку впливає не тільки обсяг виробництва, а й рівень цін.

Індекс споживчих цін та дефлятор ВВП дають різну характеристику зміни рівня цін. Це пояснюється тим, що між зазначеними двома індексами існують такі суттєві відмінності:

— дефлятор ВВП відображає зміну цін на всі вироблені товари та надані послуги, а індекс споживчих цін — тільки на ті товари, що входять до складу споживчого кошика;

— дефлятор ВВП не відображає зміну цін на імпортні товари, оскільки імпорт не входить до складу ВВП. Але до споживчого кошика входять імпортні товари, тому в індексі споживчих цін знаходиться відображення зміни цін і на імпортні товари;

— дефлятор ВВП є поточно зваженим (індекс Пааше), а індекс споживчих цін — базисно зваженим (індекс Ласпейреса).

Проте на практиці відмінність між цими двома індексами незначна і вони досить добре відображають тенденцію та швидкість зміни цін. В залежності від мети дослідження завжди можна підібрати той індекс, який найбільшою мірою відповідає поставленому завданню.

В нашому випадку достатньо скористатися індексом споживчих цін для визначення реального ВВП, не ускладнюючи статтю глибоким аналізом.

За допомогою нескладних розрахунків за формулою $VVP_r = (VVP / I_c) * 100$, де VVP_r — це ВВП реальний, I_c — індекс споживчих цін, отримуємо результати, представлені в таблиці 2.

На рис. 1 криві ВВП та VVP_r показані на одному графіку. Як видно на графіку, VVP_r йде практично паралельно з ВВП і це свідчить на користь того твердження, що цінові

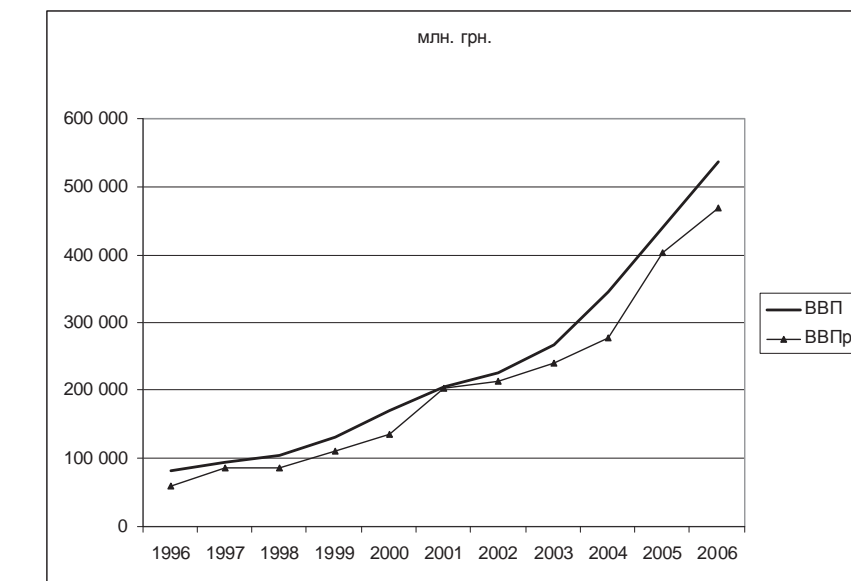

Рис. 1. Динаміка змін ВВП та VVP_r

зміни не суттєво вплинули на показники реального ВВП.

Відповідно до закону грошового обігу:

$$M * V = P * Q,$$

де M — грошова маса; P — рівень цін (або середня ціна, за якою продається одиниця будь-якого окремого товару); Q — придбана кількість товарів; V — швидкість обігу грошей (або середнє число оборотів грошей за їх обмін на товари та послуги), впливає, що величина швидкості обігу грошей прямо пропорційно пов'язана з номінальним обсягом виготовленого національного продукту ($P * Q$) й обернено пропорційно — з обсягом маси грошей, що є в обороті.

За наведеними вище матеріалами на рис. 1, видно динаміку змін ВВП ($P * Q$) — розглянемо значення, прямо пропорційне цим показникам, а саме грошової маси (M) та швидкості обертання грошей (V).

Де M_0 = готівка (гроші поза банками).

M_1 = M_0 + кошти на рахунках і поточних депозитах.

M_2 = M_1 + строкові депозити та інші кошти (до інших відносяться кошти на рахунках капітальних вкладень підприємств та організацій, кошти Держстраху та валютні заощадження).

M_3 = M_2 + кошти клієнтів за страховими операціями банків.

За даними таблиці 3, побудуємо графік для наочного зображення динаміки грошової маси.

Як видно на рисунку 2 та таблиці 3, грошова маса з 1997 року значно збільшилася. А саме: M_0 з 6132 млн грн. у 1997 р. зріс до 111119 млн грн.

у 2007 р.; тобто, більше ніж у вісімнадцять разів; M_1 — з 9050 млн грн. у 1997 р. зріс до 181665 млн грн. у 2007 р.; тобто це у двадцять разів. Грошові агрегати M_2 з 12448 у 1997 р. зріс до 391273 млн грн. у 2007 р.; тобто у 31 раз, M_3 відповідно зріс з 12541 до 396156 млн грн., або у 31 раз.

У 2000, 2002, 2004 та 2006 роках спостерігається різкий злам кривої M_3 , що відповідає даним НБУ [4] по кредитам наданим, основну частину цих кредитів було надано суб'єктам господарської діяльності (див. табл. 4).

Отже, відбулося інвестування капіталу у виробництво, що сприяло збільшенню ВВП. Збільшення грошової маси відбулося значною мірою через надання кредитів, це в свою чергу спричинило підвищення швидкості грошового обороту і, згідно з законом грошового обороту, як наслідок мало підвищення ВВП.

Видатний український учений М. Туган-Барановський оцінював гроші як засіб купівлі благ. Він одним із перших учених-економістів аргументував необхідність проведення державної політики у сфері грошового обігу і створив теорію цінності грошей, яку назвав кон'юнктурною. У сучасній економічній

Таблиця 2. Реальний ВВП

Роки	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Грн.	58353	84800	85494	109431	135191	202369	213633	240634	278093	403153	469641

**Таблиця 3. Грошова маса
(на кінець періоду, млн грн.)**

Період	M0	M1	M2	M3**
1996	4 041	6 315	9 023	9 364
1997	6 132	9 050	12 448	12 541
1998	7 158	10 331	15 432	15 705
1999	9 583	14 094	21 714	22 070
2000	12 799	20 762	31 544	32 252
2001	19 465	29 796	45 186	45 755
2002	26 434	40 281	64 321	64 870
2003	33 119	51 541	94 855	95 043
2004	42 345	67 090	125 483	125 801
2005	60 231	98 573	193 145	194 071
2006	74 984	123 276	259 413	261 063
2007	111 119	181 665	391 273	396 156

ня. З розвитком економіки на фазі підйому поживавлене виробництво вимагає залучення капіталу, внаслідок чого відсоткова ставка росте дедалі більше, залежно від попиту на грошові ресурси. Як правило, за фазою підйому неминуче йде фаза спаду, отже, за теорією М. Туган-Барановського, чим більша відсоткова ставка — тим ближче економіка знаходиться до фази спаду та депресії.

Зміна облікової ставки впливає на грошову базу. При підвищенні облікової ставки змен-

ючи показник ВВП.

Незважаючи на позитивні показники минулого десятиліття потрібно розглянути рецесивні явища за останні півтора року, від початку 2007 року.

Курс гривні відносно долара США тримається стабільно, і процентна ставка з 2007 року по лютий 2008 року не мала різких змін. На рисунку 3 бачимо, що падіння курсу гривні почалося з середини 1998 року й тривало до 2000 року. За цей період гривня знецінилася більше ніж у два рази, а саме з 2,1026 грн. за 1 долар США до 5,4358 грн. За останні два роки не було різких змін вартості гривні відносно долара, хоча треба зауважити, що долар США відносно інших валют (таких як євро, японська єна, англійські фунти стерлінгів) значно впав в ціні, потягнувши за собою гривню, оскільки гривня "прив'язана" до долара США.

То ж за кон'юнктурною теорією М. Туган-Барановського, стабільності гривні ніщо не загрозувало, хоча, за офіційними даними Держкомстату України [8], індекс споживчих цін становив у 2007 році 16,6% до грудня попереднього року, й 23,3% індекс цін виробників промислової продукції. Власне такі показники притаманні галопуючій інфляції. Крім того, за даними НБУ [4], станом на 18 березня 2008 року процентна ставка становила 17,0%. Такого її підвищення не відбувалося від березня 2005 року. Потрібно також брати до уваги ситуацію з енергоресурсами на світовому ринку та складні політичні стосунки між Україною та Росією.

Можливо, через п'ятнадцять, двадцять років можна буде розглядати сьогоднішні економічні процеси як економічний цикл. Але поки ще рано таврувати такі термінами ті явища, котрі могли бути пом'якшені за умов правильної фінансової та грошово-кредитної політики уряду.

ВИСНОВКИ

Отже, в Україні спостерігається економічне зростання, покращення економічних показників, таких як: ВВП, рівень заробітної плати, відсоткова кредитна ставка, і водночас жорстка грошово-кредитна і фінансова політика уряду, яка спрямована на сталу е к о н о м і ч н у

Таблиця 4. Кредити надані, млн грн.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Кредити надані	23 637	32 097	46 736	73 442	97 197	156 385	269 688
з нього: кредити, надані суб'єктам господарської діяльності	18 216	26 564	38 189	57 957	72 875	109 020	167 661
кредити, надані фізичним особам	941	1 373	3 255	8 879	14 599	33 156	77 755

науці не існує загальноприйнятої теорії цінності грошей (є лише дві теорії, що конкурують між собою: кількісна і товарна). Згідно з теорією М. Туган-Барановського, цінність грошей криється у фазах промислових циклів. Вона зростає у низхідній фазі промислового циклу (під час депресії), коли кількість грошей зменшується і вони осідають у банках через скорочення обсягів кредитів. А саме: на момент фази поживавлення економіка тільки виходить з кризи й на гроші не великий попит, що суттєво падає під час фази депресії — відповідно відсоткова ставка відносно низька і починає зростати з наближенням фази поживавлен-

шується попит комерційних банків на позики рефінансування, внаслідок чого зменшуються залишки коштів на їх коррахунках у центральному банку, тобто грошова база. Скоротяться також надлишкові резерви банків та їхні можливості надавати позики, а отже, і рівень мультиплікатора.

Саме купівельна спроможність гривні, її забезпечення і є гарантом сталості економічного розвитку України. Як видно з таблиці 5 та 2, впродовж всього періоду росту ВВП, процентна ставка постійно знижалася. Це давало змогу залучати капітал у виробництво через кредитування (табл. 4) та розвивати його, збільшу-

Грошова маса за агрегатами, млн грн.

Рис. 2. Грошова маса

Таблиця 5. Процентні ставки, річні %

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
січень	110.5	63.6	43.8	55.3	56.2	37.4	29.7	18.6	17.8	18.1	16.0	14.2	13.9
лютий	110.9	62.6	48.7	58.4	49.4	35.6	29.4	17.6	18.0	16.8	15.9	13.9	14.6
березень	102.5	53.2	48.9	68.0	42.5	33.8	27.6	18.0	17.2	17.0	15.8	14.0	
квітень	91.2	52.4	47.7	66.9	41.9	33.0	27.1	18.3	18.1	16.4	15.7	14.1	
травень	85.7	53.7	47.1	54.5	39.8	31.7	26.1	17.9	17.4	15.9	15.3	13.4	
червень	73.4	50.3	48.0	47.4	39.7	32.1	25.0	17.2	16.6	15.4	15.5	14.1	
липень	66.2	47.0	53.0	46.5	39.0	31.1	24.9	18.2	17.0	15.2	15.0	13.9	
серпень	63.6	42.2	57.4	50.7	35.6	31.7	24.0	18.2	17.1	15.2	14.6	13.3	
вересень	63.2	41.6	63.8	50.9	39.7	30.6	23.5	17.2	17.0	15.4	14.6	13.8	
жовтень	63.7	38.2	71.5	50.8	39.0	30.5	22.9	17.8	17.3	16.1	14.3	13.7	
листопад	66.3	42.0	63.7	54.7	38.3	30.2	22.4	17.8	17.8	16.2	14.4	14.0	
грудень	61.4	42.7	60.4	51.9	37.3	29.6	21.8	17.7	17.5	16.4	15.1	14.4	

риманням економічної стабільності. На окрему продукцію ціни за останні чотири місяці 2007 року зросли більше, ніж на 30%, а саме: молоко, соняшникова олія, яйця та ін. [5]

З урахуванням вищезазначеного, держава повинна вжити усіх засобів для утримання показників М0 та підвищення швидкості грошового обігу, а також проводити вигідну для підприємців фіскальну політику. Потрібно посилити контроль за ціноутворенням і цінами на продукцію, яка є основною при розрахунку прожиткового мінімуму задля соціальної захищеності населення, та встановити ефективний антимонопольний нагляд за ринком енергоресурсів.

Література:

1. Закон України "Про ціни і ціноутворення" № 508-XII (508-12) від 03.12.1990 р.
2. Закон України "Про Національний банк України" № 679-XIV від 20.05.1999 р.
3. Олена Сергієнко. Макроекономічні проблеми виробництва ВВП України // Персонал. — № 10/2006 С. 6.
4. <http://www.bank.gov.ua>
5. <http://www.ukrindustrial.com/news/index.php?newsid=173913>
6. Малиш Н.А. 2004 р. 182 с. (<http://chitalka.info/finansi.html>)
7. http://www.timer.dp.ua/data/bank/statinfo/index_of_inflation.htm
8. <http://www.ukrstat.gov.ua>

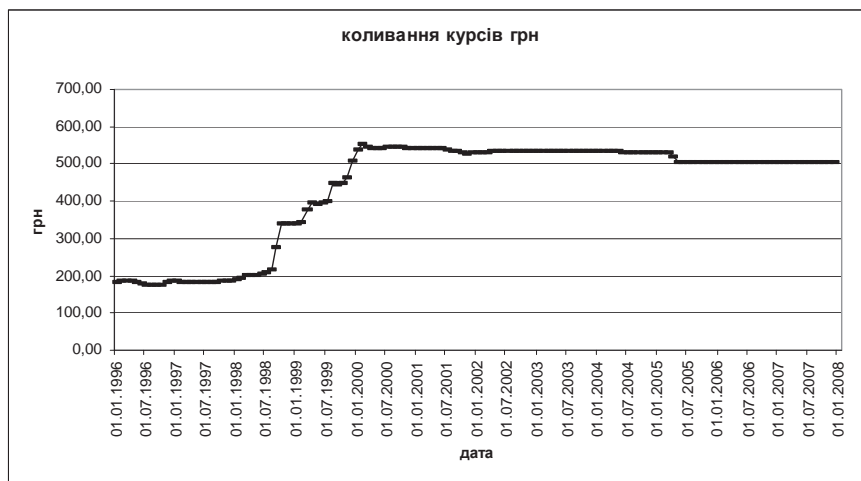

Рис. 3. Валютний курс гривні щодо USD

стабільність, та на стійкість національної валюти. Очевидно те, що за умов стрімкого збільшення цін, які наближають індекс інфляції до показників, притаманних галопуючій інфляції, держава не впоралася з ут-

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ РАДА ПО ВИВЧЕННЮ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ОГОЛОШУЄ ПРИЙОМ

до аспірантури
з відривом від виробництва та без відриву від виробництва
за спеціальностями:

08.00.03 «Економіка та управління національним господарством»

08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка»

08.00.06 «Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища»

08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика»

Прийом документів до аспірантури проводиться до 10 вересня 2008 року.

Звертатись за адресою: м. Київ, бульвар Т.Шевченка, 60, відділ кадрів, тел. 486-90-40